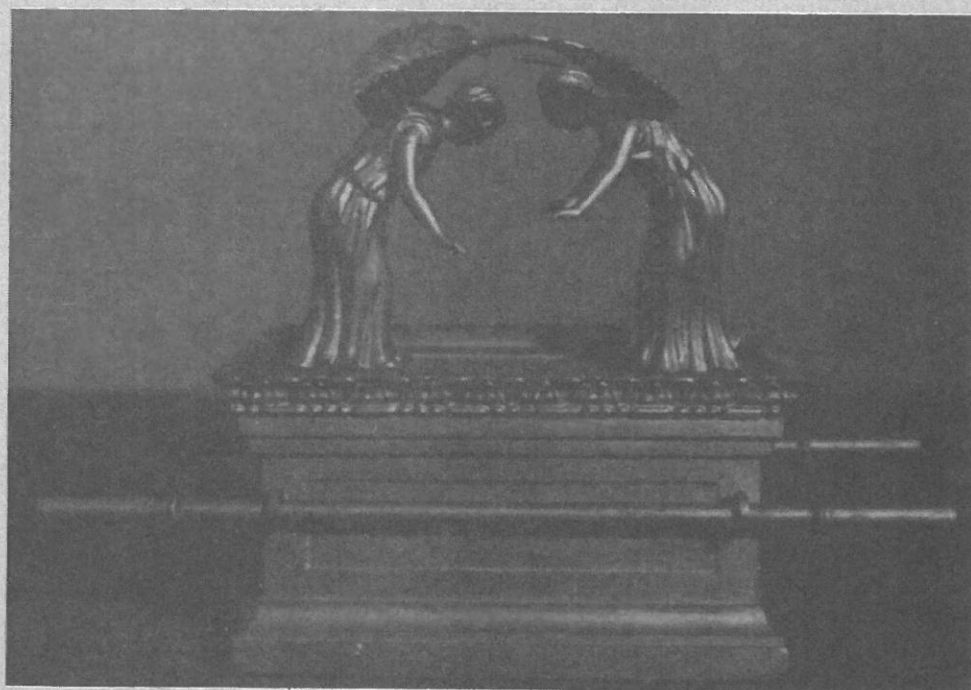

MET ANDERE WOORDEN

kwartaalblad over bijbelwerk

4e jaargang nr.1 maart 1985

een uitgave van het Nederlands Bijbelgenootschap, Postbus 620, 2003 RP Haarlem, tel. 023-259501

De ark of verbondskist (foto: Bijbels Museum Amsterdam). Toen Uzza de ark aanraakte, werd hij door God gedood. Maakte David zich hierover 'kwaad' (Groot Nieuws Bijbel) of was hij 'diep getroffen' (NBG-vertaling 1951)?

Mogen vrome
mannen kwaad
zijn?

pag. 3

Nieuwe revisie
van Luther-
bijbel

pag. 7

Predikanten
en
het NBG

pag. 15

ENQUÊTE

Vorig jaar is er onder predikanten een enquête gehouden in het kader van een groter onderzoek naar het beeld dat ook bij leden en donateurs van het Nederlands Bijbelgenootschap leeft. 54% van de aangeschreven predikanten heeft de enquête, die uit een aanzienlijk aantal vragen bestond, ingevuld. Deze respons valt zeker niet tegen en maakt het het NBG onder andere mogelijk op een meer gerichte wijze predikanten in de toekomst van dienst te zijn. Wij willen ook langs deze weg allen die aan de enquête hun medewerking hebben verleend, van harte bedanken. Op een aantal belangwekkende resultaten van het onderzoek wordt in het laatste artikel van dit nummer nader ingegaan. We openen deze eerste aflevering van het nieuwe jaar met een vertaalprobleem. In dit artikel gaat de heer A.W.G. Jaakke in op de betekenis van het Hebreeuwse werkwoord 'charah' (ontbranden, boos worden) en vraagt zich, aan de hand van oude en moderne vertalingen van een tweetal bijbelteksten af, of 'vrome' mensen wel kwaad mogen zijn. Een tweede artikel, van de hand van dr. H.W. Hollander, geeft een historisch overzicht van de diverse revisies van de fameuze Lutherbijbel. Met name uit de reacties op de revisie van het nieuwe testament van 1975 blijkt dat niet alleen een nieuwe bijbelvertaling maar ook een revisie heel wat stof kan doen opwaaien. In het derde artikel laat dr. C. Buzzetti, vertaalconsulent van de Wereldbond van Bijbelgenootschappen, zien hoe men bij de revisie van de Italiaanse omgangstaalvertaling van het nieuwe testament te werk gaat. Dit naar aanleiding van de kritiek op de vertaling van Matteüs 16:18, 'Jij bent Petrus, de Rots...'. Hierna wordt via een verslag van een interview dat de eindredacteur Jan J. van Capelleveen had met prof. dr. M. de Jonge te Leiden, het belang van de structuur van teksten voor de vertaling onderstreept. Wellicht ten overvloede: mocht u willen reageren op een van de artikelen, op kwesties betreffende het vertalen van de bijbel, of op het blad 'Met Andere Woorden' in het algemeen, dan is dat ons zeer welkom.

COLOFON

MET ANDERE WOORDEN is een kwartaaluitgave van het Nederlands Bijbelgenootschap, postbus 620, 2003 RP Haarlem, telefoon: 023 - 25 95 01, en van het Belgisch Bijbelgenootschap, Dautzenbergstraat 36, 1050 Brussel, telefoon: 02 - 640 11 12 of 640 15 75.

MET ANDERE WOORDEN wordt gratis toegezonden aan hen die geïnteresseerd zijn in het vertalen en doorgeven van de bijbel.

REDACTIE: ds. W. van Galen, dr. H.W. Hollander, dr. E.W. Tuinstra en Jan J. van Capelleveen (eindredacteur).

ADRESWIJZIGINGEN: Deze aanbrengen op de adresband van dit nummer en deze retour zenden aan het Nederlands Bijbelgenootschap, postbus 620, 2003 RP Haarlem. Telefonische meldingen via nummer 023 - 25 95 01, toestel 121.

GIFTEN voor het werk van het Nederlands Bijbelgenootschap in binnen- en buitenland, en bijdragen ter bestrijding van de onkosten voor dit blad kunnen gestort worden op giro 1 60 20 van het NBG te Haarlem met vermelding 'gift' of 'MET ANDERE WOORDEN'.

MOGEN VROME MANNEN KWAAD ZIJN?

door A.W.G. Jaakke

Er zijn in het Hebreeuws nogal wat uitdrukkingen die een heftige gemoedstoestand onder woorden brengen. Eén ervan is het werkwoord charah ('heet worden') dat op een laaiende woede wijst. Het komt in tweeërlei vorm voor.

De eerste en meest gebruikte is die waarin het werkwoord verbonden is met het zelfstandige naamwoord toorn: iemands toorn ontbrandt.

De tweede vorm die slechts een tiental keren voorkomt, is een onpersoonlijke constructie: het ontbrandt hem (charah + l'). Al naar gelang bijbelvertalingen traditioneler in hun woordkeuze zijn of zich wat meer aanpassen aan het hedendaagse spraakgebruik, treffen we bewoordingen aan als: hij ontsteekt in toorn of: hij wordt kwaad.

Verschil maakt dit niet, en tot zover geen moeilijkheden.

Anders wordt het, als we onze aandacht vestigen op twee teksten in het bijzonder, namelijk op 1 Samuël 15:11 en 2 Samuël 6:8.

In het ene geval gaat het om het laaiende gemoed van de profeet Samuël wanneer God koning Saul verwerpt. In het andere geval betreft het de woede van koning David als God Uzza om-brengt, omdat die de verbondskist heeft aangeraakt.

De Statenvertaling levert geen moeilijkheden op. Heel concordant vertaalt zij: 'Toen ontstak Samuël', en: 'David ontstak'. En dit 'ontstak' is klaarblijkelijk een ontsteken in toorn.¹⁾

Al heel wat lastiger wordt het wanneer we in de NBG-vertaling 1951

lezen: 'Hierop ontroerde Samuël hevig', en: 'David was diep getroffen'.²⁾ Dat is zeer bevreemdend, als we zien dat deze uitdrukking in de oorspronkelijke vorm (zie boven) elders steeds met toornig zijn wordt vertaald. Niet alleen Kaïn, de zonen van Jakob, en Abner worden toornig, maar ook Mozes en Jona en zelfs God.³⁾

Raadplegen we andere vertalingen, dan valt ons iets soortgelijks op als in de Vertaling-1951: een zekere aarzeling of zelfs een sterke weerstand om in 1 Samuël 15:11 en 2 Samuël 6:8 met 'kwaad worden' te vertalen.

De Lutherbijbel en The New English Bible hebben in de eerste tekst nog wel: 'Darüber wurde Samuel zornig', en: 'Samuel was angry'. Maar in de tweede kiezen ze de bewoordingen: 'Da ergrimmte David', en: 'David was vexed'.

Veel andere bijbelvertalingen echter vermijden op beide plaatsen het werkwoord 'boos worden'. De Traduction Oecuménique de la Bible vertaalt als volgt: 'L'émotion gagna

Samuel', en: 'David fut bouleversé'. En de Français Courant bijbel heeft: 'Samuel fut bouleversé', en: 'David fut scandalisé'. En in een wat minder bekende vertaling als die van Prof. Kautsch van 1896 lezen we zelfs: 'Das that Samuel wehe', en: 'Aber David geriet in Unwillen'.

Toch heeft deze opvatting een lange voorgeschiedenis. De Septuagint, de Griekse vertaling van het oude testament uit de tweede eeuw voor Christus, laat Samuël en David 'de moed verliezen'.⁴⁾ En de Vulgaat, de Latijnse vertaling van Hieronymus uit de vierde eeuw na Christus, vindt dat Samuël en David 'bedroefd zijn'.⁵⁾

Opmerkelijk daarbij is dat Kaṯn en de profeet Jona van Hieronymus blijkbaar wel kwaad mogen zijn, maar van de Septuagint weer niet. Volgens deze vertaling zijn Kaṯn en Jona juist weer bedroefd.⁶⁾

En in de Peshitta, de Syrische vertaling van de bijbel, vinden we een werkwoord dat 'mishagen, niet bevalen' betekent.⁷⁾

Kortom, uit al deze vertalingen blijkt hoezeer vertalers met bovenstaande vraag geworsteld hebben. Het lijkt wel of ze gedacht hebben: Ja, vrome mannen mogen best kwaad worden, als ze het maar niet op God zijn! En mocht zelfs maar die indruk gewekt worden, dan zwakken we die in de vertaling wel af.

VERSCHILLENDE OPLOSSINGEN

Hoe lossen de Lutherbijbel en de Statenvertaling dit nu op? Zonder uit te leggen wat ermee bedoeld is, zegt de toelichter op Luthers vertaling⁸⁾ bij 1 Samuël 15:11 dat Samuël overvallen werd door een vrome toorn. Daarbij verwijst hij naar 1 Samuël 16:1 waar de Heer aan Samuël vraagt: 'Hoelang blijf je nog treuren over Saul?' Hoe het gesteld is met 'David ergrimte' in 2 Samuël 6:8, daaraan wordt stilzwijgend voorbijgegaan.

De kanttekeningen bij de Statenvertaling⁹⁾ zijn, wat dat aangaat, veel concreter. Samuël is weliswaar boos,

maar zijn kwaadheid richt zich niet op God die zijn handen van Saul heeft afgetrokken, maar op Saul die als koning gefaald heeft.¹⁰⁾ En als David in woede ontsteekt, is het niet omdat God Uzza dodelijk getroffen heeft, maar omdat Uzza door zijn ondoordachtheid de algemene feestvreugde heeft bedorven!¹¹⁾

Van deze twee vertalingen mogen Samuël en David dus wel boos zijn, maar degenen die de tekst toelichten, geven aan de kwaadheid van deze twee grote figuren een bepaalde kleur of een heel specifiek object.

Een goed overzicht van de opvattingen ten aanzien van deze twee teksten¹²⁾ biedt het commentaar van C.J. Goslinga.¹³⁾

Bij 1 Samuël 15:11 schrijft hij: 'Velen willen aan de sterke uitdrukking charah + l' niet de gewone zin hechten van in toorn ontsteken. Zo vertaalt Goldman 'and it grieved Samuel', waarbij hij verwijst naar 1 Samuël 16:1. Vergelijk Leimbach, Médebielle, van de Born, de Groot, Leidse vertaling en Nieuwe vertaling. Daarentegen houden Keil, Schulz, Rehm, Gutbrod, Hertzberg vast aan de gewone betekenis. Vergelijk reeds de Septuagint¹⁴⁾, Luther, Statenvertaling en Authorised Version¹⁵⁾. Terecht, want het is zeer wel denkbaar dat Samuëls eerste reactie op de ontvangen openbaring bestaat in hevig verzet. Weliswaar mogen wij niet zeggen dat Samuël op God vertoerd was (de tekst bevat ook geen object), maar toch was

hij met Gods beslissing 'offenbar nicht einverstanden' (Hertzberg). En bij 2 Samuël 6:8 merkt hij op: 'wajjichar l' moet hier evenals elders een ontsteken in toorn aanduiden. Terecht maken Keil en Noordt zij bezwaar deze betekenis door die van bedroefd, ontsteld worden te vervangen. Voor tekstverbetering in wajjetsar is in het geheel geen grond.¹⁶⁾ Dat David toornig wordt, moge niet goed te keuren zijn, het is zielkundig volkomen verklaarbaar, omdat het zijn bedoeling was Jahweh te huldigen, en God zelf zich nu zo fel tegen hem keert. Want dat dit laatste het geval was, staat onmiddellijk voor hem vast en hierover is

hij hevig misnoegd. Aldus ook de Septuagint¹⁷⁾, Smith, Rehm, in tegenstelling met Gressmann, Schulz, de Groot, Leimbach, Schneider. De Leidse vertaling heeft: ontroerd,¹⁸⁾ ... Keil verzwakt zijn eigen opvatting door de toevoeging dat Davids toorn niet tegen God gericht was, hetgeen in tegenspraak is met 'al'aser.' Heel belangwekkend is wat het *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament* over *charah* te zeggen heeft¹⁹⁾. Voor ons onderwerp is vooral interessant wat aan het slot van het artikel, op kolom 188 staat. Daar lezen we (in het Nederlands omgezet): 'Het oude testament vermeldt eigenlijk nooit dat iemand openlijk op God kwaad is, maar toch is er vaak sprake van menselijke boosheid in het bijzijn van of in gesprek met God. Je krijgt de indruk dat God wel degelijk het voorwerp van 's mensen boosheid is, maar dat het in die gevallen enigszins wordt toegedekt.' Verder merkt de auteur (Freedman) op dat in drie gevallen deze boosheid in verband staat met een offer aan God, namelijk bij Kaïn (Genesis 4:5), bij Mozes (Numeri 16:15) en bij Saul en Samuël (1 Samuël 15:11). Bij de tekst van 2 Samuël 6:8 schrijft hij: 'Toen Uzza bestraft werd omdat hij de verbondskist had aangeraakt, was David bijna zover om kwaad op de Heer te zijn, maar hij bleef kalm, hetzij uit eerbied hetzij uit vrees.'²⁰⁾ In de kanttekeningen die dr. B.J. Oosterhoff bij de Vertaling-1951²¹⁾ gemaakt heeft, is hij vrij duidelijk. In noot 28 bij 1 Samuël 15:11 zegt hij: 'Letterlijk: hij ontbrandde in toorn. Samuël kwam tegen het voornemen van God in verzet.' En in noot 22 bij 2 Samuël 6:8 schrijft hij: 'Letterlijk: David ontbrandde in toorn. David was aanvankelijk diep verontwaardigd.'

NOG GEEN OVEREENSTEMMING

Samenvattend zou je kunnen zeggen dat er al vanaf de Septuagint bij de vertalers een zekere huiver bestaat om mensen toornig te laten worden

in de nabijheid van God. Zo'n laaien-de gemoedstoestand werd waarschijnlijk wat al te menselijk en oneerbiedig gevonden.

In 1 Samuël 15:11 en 2 Samuël 6:8, en soms ook elders, worden dan ook termen gebruikt als: 'de moed verliezen, bedroefd worden, ondersteboven zijn' enz.

Daartegenover zijn er vertalingen en exegeten²²⁾ die de kwaadheid van Samuël en David wel degelijk handhaven. In de uitleg echter richten ze die kwaadheid op Saul en Uzza, of omschrijven ze die als een aanvankelijke boosheid die eigenlijk af te keuren is, of als een vrome toorn die gepaard gaat met vrees en kalmte. Tot op de huidige dag bestaat die tweevoudige opvatting.

In de Good News Bible²³⁾ wordt vertaald met: 'Samuel was angry, and all night long he pleaded with the Lord.' En met: 'David was furious because the Lord had punished Uzzah in anger.' De Groot Nieuws Bijbel maakt ook deze keuze.

Die Bibel in heutigem Deutsch,²⁴⁾ een vertaling van dezelfde snit en aanpak, heeft daarentegen: 'Samuel war tief getroffen. Die ganze Nacht schrie er zum Herrn, um ihn umzustimmen.' En: 'David war bestürzt, weil der Herr ihn so aus dem Leben gerissen hatte.' De rooms-katholieke Willibrord-vertaling kiest eveneens voor deze oplossing: 'Samuël was daar diep bedroefd om...' en 'David was diep geschokt...'.

NOTEN

- 1) In de kanttekening bij Genesis 4:5 lezen we immers: 'Toen ontstak Kaïn zeer. Te weten: de toornigheid. Alzo in het volgende vers. Zie een gelijke manier van spreken, het woordje toorn daarbij gevoegd onder 39:19; Exodus 32:10-11.'
- 2) Jammer genoeg hebben we in de archieven van de Vertaling-1951 niet kunnen nagaan wat de vertalers bewogen heeft tot deze keuze.
- 3) Deze en de andere teksten zijn: Gen. 4:5 en 6; 34:7; Num. 16:15; 1 Sam. 18:8; 2 Sam. 3:8; 13:21; 19:43 (42); 22:8; 1 Kron. 13:11; Neh. 3:33 en 4:1 (4:1 en 7); 5:6; Ps. 18:8; Jona 4:1, 4 en 9.
- 4) De Septuagint vertaalt meestal met *thumoomai* (30 x) en *orgizein* (27 x), beide 'in woede

- ontsteken'. Maar hier en in de parallelplaats 1 Kron. 13:11 met athumein = 'de moed verilzen'.
- 5) De Vulgaat gebruikt steeds het werkwoord irasci. Alleen in 1 Sam. 15:11, 2 Sam. 6:8, 13:21 en 1 Kron. 13:11 het werkwoord contristari.
 - 6) In Genesis 4:5 en 6 en Jona 4:1, 4 en 9 bezigt de Septuagint het werkwoord lupein = bedroefd zijn. Er zijn woordenboeken die van lupein dan ook nog de betekenis toekennen van 'kwaad worden, verontwaardigd zijn, ergeren'. Mij lijkt het toe dat dit teveel geredeneerd is vanuit de Hebreeuwse grondtekst. En hoe zit het dan met het Latijnse contristari?
 - 7) De Peshitta van het oude testament is van heel oude datum, ongeveer uit de jaren 100 - 200 na Christus. Een tekstkritische uitgave is sinds 1959 op stapel gezet door het Peshitta-Instituut te Leiden onder leiding van P.A.H. de Boer en W. Baars. Zie ook *Met Andere Woorden* 3e jaargang (1984) nr.4, pp. 3-5.
 - 8) *Lutherbibel erklärt. Die Heilige Schrift in der Übersetzung Martin Luthers mit Erläuterungen für die bibellesende Gemeinde*, Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart 1974. Op p. 439 lezen we: 'Ein frommer Zorn (vgl. 16:1)! Wie viele Verheissungen Gottes gehen durch die Sünde verloren.'
 - 9) *Bijbel, dat is de Gansche H. Schrift, met verklaringen en aantekeningen*, uitg. J.H. Kok, Kampen 1922.
 - 10) De kanttekening luidt: 'Samuël ontstak over Saul, omdat hij Gods bevel niet had uitge-richt.'
 - 11) Hier zegt de kanttekening: 'En David ontstak, te weten zijn gemoed of de toornigheid met droefenis over de zonde en de straf van Uza, door welke deze algemene blijdschap als gescheurd en ingebroken was.'
 - 12) In de joodse targum wordt tegaf gebruikt, dat naast andere betekenissen zoals 'sterk en zwaar zijn', ook 'warm worden, opgewonden zijn' betekent. Zo wordt het gebruikt in bijvoorbeeld Gen. 30:2; 1 Sam. 15:11, 2 Sam. 6:8 en Jona 4:4. Hieruit blijken geen pogingen tot modificatie. In zijn *Die Schrift, zu verdeutschen untermommen* vertaalt Martin Buber in 1 Sam. 15:11 met 'Das brannte Schmuël' en 2 Sam. 6:8 met 'Es brannte David darum dass.' Overal elders geeft hij dezelfde uitdrukking steeds met 'entflammen' of 'brennen' weer.
 - 13) In de reeks *Commentaar op het Oude Testament*, onder redactie van prof. dr. W.H. Gispen en prof. dr. Nic. H. Ridderbos, Uitgave J.H. Kok, Kampen. *Het Eerste Boek Samuël* (1968), pp. 296-297, en *Het Tweede Boek Samuël* (1962), pp. 114-115.
 - 14) Hoe dr. Goslinga de Septuagint als bewijs kan aanhalen, is mij een raadsel. Er staat toch duidelijk ethumesen (van athumein) en niet ethumothē. Zie noot 4!
 - 15) Ook dit komt mij onbegrijpelijk voor. 1 Sam. 15:11 luidt: 'And it grieved Samuel', en 2 Sam. 6:8: 'And David was displeased'. In de overige gevallen heeft de King James Bible steeds: 'wroth', een dichterlijk woord voor 'toornig, vergramd'!
 - 16) Van tsarar, 'beangst, in nood, bezorgd zijn'.
 - 17) Zie noot 14.
 - 18) *Leidse Vertaling, Het Oude Testament, opnieuw uit den grondtekst overgezet en van Inleidingen en kanttekeningen voorzien* door dr. A. Kuenen, dr. J. Hooykaas, dr. W. Kusters en dr. H. Oort, Uitg. P.M. Wink, Amersfoort, deel 1, 1899, en deel 2, 1901.
In een noot bij 1 Sam. 15:11 (p. 635) staat: 'Het hier en in 2 Sam. 6:8 gebezigde woord wordt gewoonlijk van toorn gebruikt, maar kan elke heftige aandoening aanduiden.' Maar de geachte commentator geeft niet aan waarom die keuze voor ontroeren hier wel gemaakt wordt, en elders weer niet.
 - 19) Uitgegeven door Verlag W. Kohlhammer GmbH, Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz. Band III, de kolommen 182-188.
In *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament* van Jenni en Westermann, Chr. Kaiser Verlag, München 1976 wordt wel het werkwoord charah behandeld, maar geen aandacht besteed aan ons probleem.
 - 20) Let hier op de gebruikte bewoordingen, en op het feit dat de auteur op kolom 186 over dezelfde tekst zegt dat 'David unmütig wurde'.
 - 21) *Bijbel in de Nieuwe Vertaling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap met verklarende kanttekeningen*, Uitg. Bosch & Keuning N.V., Baarn 1958.
 - 22) In *Kommentar Zum Alten Testament, Das erste Buch Samuelis*, Band VIII, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1973, vertaalt de auteur Hans Joachim Stoebe met: 'Da wurde dem Samuel ganz heiss.' In een tekstkritische noot zegt hij: 'Septuagint ethumesen Verwechslung mit dem für chrh gebräuchlichem thumoun?' Verder geeft hij de varianten van de Septuagint, de Peshitta en de Vulgaat, maar aan het probleem zelf schenkt hij geen aandacht. Tekstverbetering in wajjtsar wijst hij in ieder geval af.
 - 23) *Good News Bible, The Bible in Today's English Version*, American Bible Society, New York 1976.
 - 24) *Die Bibel in heutigem Deutsch, Die Gute Nachricht*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1982.

EEN REVISIE GEREVIDEERD

door dr. Harm W. Hollander

In juli 1984 verscheen er in Stuttgart een nieuwe revisie van Luthers vertaling van het nieuwe testament.¹⁾

Deze tekst, inmiddels aanvaard en voor gebruik in de kerken aanbevolen door de raad van de *Evangelische Kirche* in Duitsland, wordt samen met de revisie van het oude testament van 1964 de nieuwe standaardtekst van de Lutherbijbel.²⁾

Tijdens zijn verblijf op de Wartburg zag Luther kans binnen een drietal maanden het gehele nieuwe testament in het Duits te vertalen. De eerste druk verscheen in september 1522. Twaalf jaar later was de vertaling van de gehele bijbel een feit.³⁾

Zoals voor zovele (bijbel-) vertalers was ook voor Luther een vertaling nooit 'af'. In elke druk werden door hem wijzigingen aangebracht, meestal met het doel de verstaanbaarheid van de tekst te bevorderen.⁴⁾

De 'Ausgabe Letzter Hand' dateert van 1545/46 en deze tekst is meer dan drie eeuwen vrijwel zonder verdere wijzigingen herdrukt.⁵⁾

EERDERE REVISIES

In de tweede helft van de negentiende eeuw kwam hier verandering in. Het (oorspronkelijke) taalgebruik van Luther werd voor een deel als verouderd en dus onbegrijpelijk be-

schouwd en het plan werd geopperd een strikt taalkundige herziening van de Lutherbijbel door te voeren. Dit resulteerde in een proeve van herziening in 1883, een volledige herziening in 1892 en uiteindelijk in de zogenaamde Lutherbijbel van 1912, die jarenlang de (nieuwe) standaardtekst van de bijbelvertaling van Luther is geweest.

Zoals tijdens het leven van de grote hervormer zelf, ging van toen af aan de herziening van de vertaling door. In 1928 werden nieuwe principia voor revisie vastgesteld en werd bepaald dat de (oorspronkelijke) tekst van Luther slechts daar gewijzigd mocht worden, waar Luther de grondtekst onjuist of niet precies had weergegeven, of waar zijn bewoordingen voor een lezer uit de twintigste eeuw onbegrijpelijk waren geworden.

Dit betekende onder meer dat de vertaling van het nieuwe testament, gemaakt op basis van de textus receptus (van Erasmus), aangepast werd aan de nieuwe editie van Nestle.

In 1938 verscheen een proeve van revisie van het nieuwe testament; terwijl een definitieve versie in 1956 het licht zag. Uitgaande van bovengenoemde principia was het streven er vooral op gericht de oorspronkelijke Luthertekst zo min mogelijk te wijzigen.⁶⁾

Eenzelfde, maar toch iets minder sobere revisie werd voor het oude testament en de apocriefe boeken doorgevoerd (1964/1970), waarna er weer,

na die van 1545/46 en 1912, een standaarduitgave van de Lutherbijbel beschikbaar was.

DE REVISIE VAN 1975

Inmiddels verscheen er in de jaren zestig en zeventig in het Duitse taalgebied een veelheid van vertalingen van de bijbel of het nieuwe testament. Enkele, waaronder de vertaling van J. Zink en Die Gute Nachricht, werden in korte tijd zeer populair en dreigden de Lutherbijbel en met name de Luthervertaling van het nieuwe testament te gaan verdringen. Naast onvrede met de toch wel wat al te sober uitgevallen revisie van het nieuwe testament van 1956 was de teruggang in populariteit van de Lutherbijbel de grootste drijfveer de vertaling van het nieuwe testament opnieuw aan een revisie te onderwerpen. Dit keer zou het een ingrijpende herziening worden.

Ook nu weer stonden getrouwheid aan de (Griekse) grondtekst en verstaanbaarheid voor de moderne lezer voorop. Maar de revisie-commissie, bestaande uit vele bekende geleerden als E. Lohse, K. Aland, E. Kamlah, R. Kassühlke, F. Lang, J.C. Lebram en H. Schmoll, interpreteerde het tweede principe op een eigen wijze. Bij hun herziening van de tekst stelden de revisoren niet langer de vraag 'Wat is in Luthers oorspronkelijke vertaling nu nog begrijpelijk en wat niet?', maar een veel verder gaande: 'Hoe zou Luther het nu gezegd hebben?'

Het resultaat was dat de nieuwe revisie van het nieuwe testament die in 1975 verscheen, veel sterker van de oorspronkelijke Luthervertaling afweek dan welke eerdere herziening ook. Immers de ontvangende taal, het moderne, twintigste-eeuwse Duits gaf veelal de doorslag en niet de

vraag of Luthers bewoordingen, hoewel vaak ouderwets, nog wel begrepen konden worden.

Toch werd deze revisie door de raad van de Evangelische Kirche in Duitsland direct aanvaard. Maar de instemming duurde niet lang. De kritiek barstte los.

Krantenkoppen met 'Mord an Luther' en soortgelijke leuzen, die alle verontwaardiging uitdrukten, waren geen zeldzaamheid. Vele mensen vonden dat Luther een groot onrecht was aangedaan. Kerkgenootschappen binnen het Duitse taalgebied weigerden de revisie in hun kerken te gebruiken. Een (oppervlakkige) herziening van de revisie in 1977 mocht niet baten, noch een publieke verantwoording door leden van de revisie-commissie. 7) Tenslotte ging de raad van de Evangelische Kirche door de knieën en besloot in 1981 tot een nieuwe revisie van het nieuwe testament naar de vertaling van Luther.

DE REVISIE VAN 1984

De doelstelling diende duidelijk te zijn: de herziening moest een in goed Duits gestelde maar toch trouwe weergave van Luthers oorspronkelijke vertaling zijn. Dat wil zeggen: minder terughoudend en soepeler Duits dan de revisie van 1956, maar dicht bij Luthers eigen bewoordingen dan de revisie van 1975. Een duidelijk compromis dus.

Na iets meer dan twee jaar revisie-arbeid is er nu dan een herziening gekomen die aan genoemde eisen zeker voldoet. Het erfgoed van Luther is bewaard, maar aangepast aan de eisen van het hedendaagse Duits.

Aan de hand van enige voorbeelden krijgt men gemakkelijk een goede indruk van de aard van de revisies van Luthers weergave van het nieuwe testament (de meest in het oog vallende verschillen zijn *cursief* afgedrukt):

NOTEN

1) Volledige titel: *Das Neue Testament nach der Übersetzung Martin Luthers*, Revidierter Text 1984, Stuttgart (Deutsche Bibelgesellschaft) 1984.

2) De gehele (gereviseerde) Lutherbijbel zal in maart 1985 in druk verschijnen.

3) Over Luthers wijze van vertalen, zie *Met Andere Woorden* 2 (1983) no. 4, p. 5.

LUTHER EN DRIE REVISIES

	LUTHER 1545	REVISIE 1956	REVISIE 1975	REVISIE 1984
(Mat. 27:26f.)	'...Aber Jesum liess er geisseln und überantwortet ihn dass er gekreuzigt würde. Da nahmen die <i>Kriegsknecht</i> des <i>Landpflegers</i> Jesum zu sich in das <i>Richthaus</i> ...'	'...aber Jesus liess er geisseln und überantwortete ihn, dass er gekreuzigt würde. Da nahmen die <i>Kriegsknechte</i> des <i>Landpflegers</i> Jesum mit sich in das <i>Richthaus</i> ...'	'...aber Jesus liess er geisseln und <i>übergab</i> ihn <i>den Soldaten</i> , damit er gekreuzigt würde. Da nahmen die <i>Soldaten</i> des <i>Statthalters</i> Jesus mit sich in das <i>Prätorium</i> ...'	'...aber Jesus liess er geisseln und überantwortete ihn, dass er gekreuzigt werde. Da nahmen die <i>Soldaten</i> des <i>Statthalters</i> Jesus mit sich in das <i>Prätorium</i> ...'
(Rom. 13:1)	'Jedermann sei untertan der Obrigkeit die Gewalt über ihn hat...'	'Jedermann sei untertan der Obrigkeit, die Gewalt über ihn hat...'	'Jedermann soll sich <i>denen unterordnen, die die Regierungsgewalt ausüben</i> ...'	'Jedermann sei untertan der Obrigkeit, die Gewalt über ihn hat...'
(Ef. 4:17)	'...dass ihr nicht mehr <i>wandelt</i> wie die andern Heiden wandeln in der <i>Eitelkeit</i> ihres Sinnes'	'...dass ihr nicht mehr <i>wandeln</i> dürft, wie die Heiden wandeln in der <i>Nichtigkeit</i> ihres Sinnes'	'...dass ihr nicht mehr <i>leben</i> dürft wie die Heiden in <i>ihren nichtigen Gedanken</i> '	'...dass ihr nicht mehr <i>leben</i> dürft, wie die Heiden leben in der <i>Nichtigkeit</i> ihres Sinnes'
(Fil. 3:3f.)	'...verlassen uns nicht auf Fleisch <i>wiewol</i> ich auch habe dass ich mich Fleisches rühmen möchte...'	'...verlassen uns nicht auf Fleisch, <i>wiewohl</i> ich <i>meine Zuversicht</i> auch auf Fleisch <i>setzen</i> könnte...'	'...uns nicht auf <i>uns selbst</i> verlassen, <i>obwohl</i> auch ich <i>mein Vertrauen</i> auf <i>meine Vorzüge</i> <i>setzen</i> könnte...'	'...uns nicht verlassen auf Fleisch, <i>obwohl</i> ich mich auch des Fleisches rühmen könnte...'
(1 Petr. 2:2)	'Und seid gierig nach der vernünftigen lauteren Milch als die itzt gebornen Kindlin <i>Auf dass</i> ihr durch die selbigen zunehmet'	'und seid begierig nach der vernünftigen lauteren Milch wie die neugeborenen Kindlein, <i>auf dass</i> ihr durch dieselbe zunehmet zu eurem Heil'	' <i>Verlangt viel mehr</i> , so wie die neugeborenen Kinder nach Milch, <i>nach dem unverfälschten Wort</i> , <i>damit</i> ihr dadurch <i>wachst und gerettet</i> werdet'	'und seid begierig nach der vernünftigen lauteren Milch wie die neugeborenen Kindlein, <i>damit</i> ihr durch sie zunehmt zu eurem Heil'

4) Zo wordt bijv. '...benedeyt, die euch maledeyen' (Mat. 5:44, in Luthers vertaling van 1522) in een volgende uitgave (1524) gewijzigd in '...Segnet, die euch fluchen'.

5) In 1983, het jaar waarin op grote schaal het feit herdacht is dat Luther vijfhonderd jaar daarvoor geboren werd, is bij het Deutsche Bibelgesellschaft te Stuttgart hiervan een heruitgave verschenen: *Das Neue Testament Deutsch von D. Martin Luther*. Ausgabe Letzter Hand 1545/46. Unveränderter Text in Modernisierter Orthographie.

6) Voor nadere informatie over deze sobere revisie

van 1956, zie ook E. Gess, 'Conclusion of the Revision of the Luther New Testament', *The Bible Translator* 8 (1957), pp. 155-160.

7) *Verrat an Luther? Bilanz einer Bibelrevision*, hrsg. S. Meurer, Stuttgart 1977. Zie verder H.U. Nübel, 'Die Bibel soll Freude erregen! Theologische und ästhetische Reflexionen zur Revision der Lutherbibel', in *Was Dolmetschen für Kunst und Arbeit sey*. Beiträge zur Geschichte der deutschen Bibelübersetzung, hrsg. H. Reinitzer, Hamburg 1982, pp. 164-178; W.I. Sauer-Geppert, 'Verstehbarkeit - Zur Revision der Lutherbibel', *ibidem*, pp. 193-208 (daar ook verdere literatuur).

JIJ BENT PETRUS, DE ROTS... IN HET ITALIAANS¹⁾

door dr. Carlo Buzzetti

In 1976 verscheen het nieuwe testament in de Italiaanse omgangstaal onder de titel Parole del Signore, het Woord van God. Het is gezamenlijk uitgegeven door de Wereldbond van Bijbelgenootschappen en een rooms-katholieke uitgeverij. De belangstelling voor deze vertaling was groot: In juni 1982 waren er al 2,5 miljoen exemplaren van verkocht en de verkoop ging sedertdien in onverminderde mate door.

Toen vertalers tegen het einde van 1976 het oude testament in de Italiaanse omgangstaal wilden gaan overzetten, besloten de uitgevende instanties kritiek op de vertaling van het nieuwe testament te gaan vergaren om een gerevideerd nieuw testament uit te geven in combinatie met de nieuwe vertaling van het oude testament.

Bijbellezers reageerden spontaan met een flink aantal opmerkingen. Een deel van de kritiek was emotioneel geladen, maar er werden ook voorstellen tot wijziging ingediend die gebaseerd waren op sterke argumenten. Daaraan moesten we als revisoren zeker veel gewicht toekennen bij onze overwegingen.

Lezers keurden maar enkele verzen helemaal af, omdat die naar hun oordeel verkeerd vertaald waren, of omdat ze gekleurd waren door bepaalde theologische opvattingen. De tekst waartegen de meeste bezwaren werden ingediend was Matteüs 16:18.

Daarom wil ik in dit artikel aandacht schenken aan onze vertaalmethode, aan de kritiek die we ont-

vingen en aan de uiteindelijke revisie van deze tekst.

IN HET GRIEKS

Toen we deze tekst gingen vertalen stuitte we op exegetische problemen. Gewoontegetrouw volgden we de beste filologische opinies. Een van de meest gezaghebbende studies over dit onderwerp is het artikel Petros in het Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament (Kittel) van de hand van de nieuwtestamenticus O. Cullmann.

De man die in deze tekst door Jezus wordt aangesproken draagt drie verschillende namen: Simon, Petros en Kefas (zie Johannes 1:42).

De eerste is een Semitische naam, die in die tijd bij zowel Joden als Grieken in gebruik was. De beide andere namen zijn eigenlijk geen namen. Je zou ze bijnamen kunnen noemen. Petros is het Griekse equivalent voor het Aramese woord Kefa', waarvan de Griekse vorm Kepha of Kephas is.

Matteüs 16:18 bevat een woordspeling. In het Grieks worden twee woorden gebruikt die veel op elkaar lijken: Petros en petra: 'Jij bent Petros en op deze petra...' In het Aramees komt dit nog veel duidelijker uit: 'Jij bent Kefa' en op deze kefa'...' De beste vertaling zou zijn om tweemaal hetzelfde woord

te gebruiken: 'Jij bent de rots en op deze rots...'

In ieder geval is duidelijk dat beide woorden betrekking hebben op één en dezelfde persoon.

IN HET ITALIAANS

Maar in lang niet iedere taal kunnen we tweemaal hetzelfde woord gebruiken, omdat Petros een eigennaam is geworden en petra een zelfstandig naamwoord is van bovendien nog vaak een ander geslacht. De situatie in het Italiaans lijkt op het eerste gezicht precies op die in het Grieks. Om Petros - petra te vertalen kunnen wij Pietro - pietra gebruiken.

Maar dan roepen we wel een ander beeld op dan in het origineel gebeurt. In de eerste plaats, omdat Pietro geen bijnaam is maar een eigennaam en in de tweede plaats omdat pietra een vrouwelijk zelfstandig naamwoord is dat wel lijkt op Pietro, of Petrus, maar niet dezelfde betekenis oproept.

Want bij eigennamen als Pietro of Petrus denkt men niet of nauwelijks meer aan de 'oorspronkelijke' betekenis.

IN HET ENGELS

In andere talen ligt de zaak vaak nog veel moeilijker. In het Engels, bijvoorbeeld, bestaat geen woord voor 'Peter' dat 'rots' betekent. Daardoor verlies je de woordspeling van het origineel, zoals we zien in de King James Version: '...thou art Peter, and upon this rock...'. Sommige vertalers hebben geprobeerd het verlies van die woordspeling op te vangen:

'You are Peter, the Rock; and on this rock...' (NEB).

'Your name from now on is to be Peter, Rock, and on a massive rock like this...' (C.B. Williams).

Zo is het verband dan weer gelegd en wordt duidelijk dat Peter rots betekent. Die oplossing kiest ook de Good News Bible: 'And so I tell you, Peter: you are a rock and on this rock foundation I will build my church...' In deze vertaling

wordt wel duidelijk gemaakt dat Peter en rock met elkaar in verband staan, maar dat Peter in wezen rots betekent wordt niet duidelijk.²⁾

VERTALERS

De Italiaanse vertalers meenden dat het mogelijk was het verband tussen Petros en Petra uit te laten komen en tegelijkertijd de overeenkomst tussen beide woorden te benadrukken. Zij vertaalden: 'E io ti assicuro che tu sei Pietro e su di te, come su una pietra, io costruirò la mia Chiesa' (En ik verzeker je dat je Petrus bent en op jou, als op een rots, zal ik mijn kerk bouwen). Het woordje te (jij) verbindt Pietro en pietra, terwijl come (als) duidelijk maakt dat sprake is van een beeld. Zo suggereerden we de betekenis van Pietro.

KRITIEK

Sommige lezers vonden onze vertaling wat al te nadrukkelijk. Anderen zeiden dat onze vertaling de rooms-katholieke visie op deze tekst weergaf.

Die laatste kritiek was beslist ongefundeerd. Twee van de vier vertalers, de vertaalconsulent en de voorzitter van de vertaalcommissie waren protestanten. Maar voor die eerste kritiek konden we begrip opbrengen.

Er bestaat namelijk een oude exegetische traditie (die nu door de meerderheid van de bijbelgeleerden wordt afgewezen) die toch onze aandacht waard is. Die exegese wijst een verband af tussen Petros en petra. Lezers die erg gevoelig zijn voor confessionele verschillen grijpen allereerst naar deze tekst, om te zien hoe de vertaling gekleurd is.

Omdat deze kwestie in Italië zo gevoelig ligt, bestudeerde de vertaalcommissie deze vertaling opnieuw. Ze nam een opmerkelijk besluit. Ze bracht niet alleen een wijziging aan in de tekst, maar publiceerde tegelijk een verklaring, waarom zij dat had gedaan.

Na een wat lange inleiding lezen we in die verklaring:

'De commissie kwam tot de conclusie dat zij door het Griekse woord lego te vertalen met assicuro... een onduidelijk element in de vertaling had aangebracht, omdat de plechtige aard van de uitspraak het gebruik van dico vergt.

In de tweede plaats, en dat is belangrijker, kwam de commissie tot de conclusie dat het eenvoudige woordje e (en) waarmee de zin begint in Matteüs 16:18 niet duidelijk het verband aangeeft met wat eraan voorafgaat. De belofte van vers 18 is het gevolg van de openbaring door de Vader in vers 17. Om dat verband aan te geven besloot de vertaalcommissie vers 18 als volgt te beginnen: Per questo ti dico (Daarom zeg ik je...).

In de derde plaats bestudeerde de commissie de hoofdzin van vers 18 opnieuw: ...tu sei Pietro e su di te, come su una pietra, io costruirò la mia Chiesa (jij bent Petrus en op jou, als op een rots, zal ik mijn kerk bouwen).

De commissie ging weer de verschillende exegetische inzichten na. Zij kwam tot de conclusie dat deze vertaling de interpretatie van de meerderheid van zowel rooms-katholieke als protestantse exegeten, onder wie ook conservatieve bijbelgeleerden die zijn aangesloten bij de Europese Evangelische Alliantie, goed weergeeft. Daarom zag de commissie niet de noodzaak in om haar vertaling te wijzigen.'

Om misverstanden te voorkomen voegde de commissie aan die woorden nog de volgende uitspraak toe:

'Jezus geeft Simon een nieuwe naam. In Johannes 1:42 luidt die naam Kefa, een Aramees woord voor rots.

In dit geval wordt in het origineel de Griekse vorm Petros gebruikt die in het nieuwe testament altijd gebruikt wordt als nieuwe naam voor Simon. Er is dus sprake van een woordspeling... In onze vertaling maken de woorden su di te (op jou) dat verband duidelijk: Jij bent Petrus, rots, waarop...

Om het onderscheid duidelijk te maken tussen enerzijds de bijbelegese en anderzijds de latere confessionele uitleg, voegt de commissie dan bovendien nog de volgende slotverklaring toe:

'In onze tijd zijn de kerken het onderling niet eens over de betekenis van deze tekst. Wel bestaat er een consensus over de volgende bijbelse gegevens: 1: De belofte geldt voor Petrus, als hij de openbaring van de Vader ontvangt (16:17) en niet als hij instinctief reageert (16:23). 2: Al de apostelen, Simon inbegrepen, worden het fundament van de gemeente genoemd (Efeziërs 2:20; Openbaring 21:14). 3: Niet Petrus is de hoeksteen, maar Christus (Matteüs 21:42; Marcus 12:10; Lucas 20:17; Handelingen 4:1; 1 Petrus 2:7).'

NOTEN

- 1) Naar 'You are a rock', *The Bible Translator* 34 (1983), pp. 308-311, vertaald door Jan J. van Capelleveen.
- 2) Zowel de Statenvertaling als de NBG-vertaling 1951 kiezen een andere oplossing. In de Statenvertaling lezen we: 'En ik zeg u ook, dat gij zijt Petrus, en op deze petra zal ik mijn gemeente bouwen.' Maar daar is zonder aantekening weer niet duidelijk dat het vreemde woord petra rots betekent. Daarom koos de Groot Nieuws Bijbel, die geen aantekeningen bevat, voor: '...jij bent Petrus, de rots; en op die rots zal ik mijn gemeenschap bouwen...' - JJvC.

DE STRUCTUUR VAN DE TEKST

door prof. dr. M. de Jonge in samenwerking met
Jan J. van Capelleveen

De bezinning op het vertalen van de bijbel gaat door. Werd vroeger gedacht dat we zo 'letterlijk' mogelijk moesten vertalen om betrouwbaar te vertalen, nu weten we dat juist dan belangrijke aspecten als idioom en gezegdes verloren kunnen gaan. Internationaal kwam na de laatste wereldoorlog de zogenaamde 'dynamisch equivalente' vertaalmethode op. Niet de woorden als zodanig, maar de betekenis van de zin, van een bepaald gedeelte werd zo trouw mogelijk overgedragen in de ontvangende taal.

Vertalers gingen ook steeds meer beseffen dat de vorm waarin de boodschap tot ons komt (het verhaal, het verslag, de spreuk, het gedicht) een eigen taak heeft in de overdracht van die boodschap. In de Groot Nieuws Bijbel is daaraan meer aandacht geschonken dan in bijvoorbeeld de iets oudere Good News Bible.

Wie bijvoorbeeld de Groot Nieuws Bijbel leest, merkt dat de taal eigentijds is. Maar de indeling van de tekst is nog vrij traditioneel en de wijze waarop tegenwoordig dialogen worden afgedrukt vind je daarin vrijwel niet terug.

Al jaren bestaan er ook wetenschappelijke 'Handboeken voor vertalers'. Die worden door duizenden bijbelvertalers gebruikt. Ze zijn nuttig als vertalers op problemen in de tekst stuiten. Maar juist omdat de bezinning op vertalen doorgaat, zullen ze in de toekomst ook de praktische gevolgen van die bezinning moeten bevatten.

In juli van het vorig jaar publiceerden prof. dr. M. de Jonge, dr.

H.W. Hollander en dr. E.W. Tuinstra in The Bible Translator een artikel waarin ze een pleidooi voerden om in die handboeken voor vertalers meer aandacht te schenken aan een wat meer gedetailleerde structuuranalyse van de tekst.

Tijdens een conferentie in september 1984 heeft de Europese Regionale Vertaalcommissie zich met dat aspect van overdracht van de boodschap via een vertaling beziggehouden. Prof. dr. M. de Jonge is een van de leden van die commissie, die ten dele een studietoelichting en ten dele een begeleidingscommissie voor de vertaalconsulenten in Europa is. De kleinste boeken van het oude (Obadja) en van het nieuwe testament (3 Johannes) waren als voorbeeld in dit verband zorgvuldig bestudeerd door een aantal vertaalkundigen en de resultaten hiervan werden op die bijeenkomst besproken.

Al snel bleek bij de bespreking dat naar het gevoel van velen toch nog niet diep genoeg was doorgestoten. Er was wel aandacht geschonken aan vragen als: hoe presenteert de tekst zich?; wie schrijft, tot wie richt de schrijver zich, waar schreef hij en wanneer?, etc. Maar veel minder aandacht was geschonken aan wat zich onder het oppervlak van de tekst afspeelt.

Er was aandacht geschonken aan de cohesie van de tekst, de samenhang en minder aan de coherentie, de rangschikking van begrippen.

Het was vooral de Zweed Birger Olsson die zei: 'We moeten ons bij het vertalen niet alleen afvragen: wat zijn de syntactische elementen, wat is de grammaticale samenhang (cohesie), maar ook: wat zijn de semantische elementen, wat is de inhoudelijke samenhang (coherentie)?'

Met dat laatste doelde hij op het patroon dat de verschillende onderdelen van de tekst samenhoudt, de verbanden tussen de verschillende begrippen en de logische opbouw van de tekst.

Een stap verder is dan de vraag, wat de pragmatische dimensie is. Welke strategie gebruikt de schrijver om zijn ideeën over te dragen? Zijn wijze van argumenteren dus.

De vertaler moet alle drie genoemde aspecten van de tekst in de gaten houden, wil hij in staat zijn om over te dragen aan mensen van vandaag in hun taal wat de schrijver

overdroeg aan de lezers van toen. Deze problematiek is voor een aantal zaken van groot belang.

In de eerste plaats voor de opschriften boven perikopen. Geven ze werkelijk weer waarover het in die perikoop gaat? Als je boven Lucas 15:11-32 schrijft: 'De gelijkenis van de verloren zoon' weet iemand die de bijbel regelmatig leest waarover het gaat. Maar helpt zo'n zinnetje ook een lezer die de bijbel nog nooit gelezen heeft? Zijn onze perikoopopschriften tot nu toe niet al te vaak simpele hulpmiddelen geweest voor de met de bijbel vertrouwde mens? En voldoen ze dan in missionaire vertalingen als hulpmiddelen voor mensen die de bijbel nog maar zelden of nooit in handen hebben gehad?

Die discussie is ook van belang voor een goede alinea-indeling. In de moderne lectuur wordt daaraan steeds meer waarde gehecht. Een alinea mag maar één logische gedachte bevatten, moet een eenheid zijn. De moderne lezer is zich dat misschien niet altijd bewust, maar de indeling in alinea's is voor hem toch wel degelijk van belang bij het verstaan van de tekst. Moet een bijbelvertaling - en zeker een missionaire bijbelvertaling - daaraan ook niet voldoen?

Het gaat hierbij dus heel sterk om de vorm waarin de tekst tot ons komt en de vorm waarin we hem aan lezers van vandaag moeten presenteren.

PREDIKANTEN EN HET NBG

Volgens de cijfers van een recent onderzoek onder predikanten draagt één zesde van hen op geen enkele wijze bij aan het werk van het Nederlands Bijbelgenootschap.

Ruim de helft van de predikanten is lid, een derde van de ondervraagden is (tevens) lid van de Bijbel per Maand-Club en ruim 40 procent zegt ook op andere wijzen bij te dragen. Dit onderzoek, in opdracht van het NBG, werd verzorgd door de Werkgroep Massacommunicatie van de Rijksuniversiteit van Utrecht onder leiding van prof. dr. A. van der Meiden.

Deze enquête onder predikanten is gehouden in samenhang met een groter onderzoek naar het beeld dat bij leden en donateurs van het bijbelgenootschap leeft en tevens om meer inzicht te krijgen in de samenstelling van die groep.

Uit dit onderzoek blijkt dat het bijbelgenootschap steun ontvangt uit alle lagen van de bevolking. De leden en giftgevers hebben een nauwe band met de kerk. Van hen woont 85 procent minstens twee à drie maal per maand een kerkdienst bij. Aan het onderzoek onder de predikanten werkten ruim 300 pastores mee. Deze zijn op zo'n wijze geselecteerd uit het totale bestand dat zij een representatief beeld geven van het gehele predikanten-corps. Van de Ned. Hervormde predikanten deden 142 mee aan de enquête, terwijl 94 respondenten uit de Gereformeerde Kerken stamden. De kleinere kerken waren verder evenredig vertegenwoordigd. Van de ondervraagde predikanten heeft 22,6 procent aan de theologische faculteit van de Rijksuniversiteit te Utrecht gestudeerd; de gereformeerde opleidingen in

Kampen en aan de Vrije Universiteit waren vertegenwoordigd met resp. 18,7 en 12,9 procent. Het merendeel van de predikanten die aan de enquête meewerkten, bestond uit mannen. Slechts 6,5 procent van de respondenten werd gevormd door vrouwelijke predikanten. Via de postcode werd de geografische spreiding vastgesteld. Uit West- en Midden-Nederland kwam 44 procent van de ontvangen antwoorden, uit Zuid-Nederland 18,8 procent en 37,2 procent uit Noord- en Oost-Nederland.

Activiteiten

Van de ondervraagde predikanten zegt 70,8 procent vaak, 21,5 procent soms en 7,7 procent nooit bijbelcatechese te houden; 61,4 procent organiseert vaak, 32,7 procent soms en 5,9 procent nooit bijbelkringen; en 38,3 procent werkt vaak, 27,9 procent soms en 33,8 procent nooit mee aan 'leerhuizen'. Ruim elf procent van de ondervraagden houdt wel eens spreekbeurten over bijbelvertaling, bijbelverspreiding en bijbelgebruik. Een vijfde van hen roept daarvoor wel eens de hulp in van het bijbelgenootschap. Opmerkelijk hoog is het percentage van de ondervraagden dat wel eens een gemeenteavond zou willen organiseren over vertaling en verspreiding van de bijbel: 84,7 procent.

Bijbeluitgaven

93 procent van alle ondervraagden blijkt in het bezit te zijn van een Statenvertaling, 99 procent bezit een NBG-vertaling 1951 en 92,5 procent is in het bezit van bijbeluitgaven in de omgangstaal.

De nieuwe Friese bijbelvertaling is veel minder bekend; 37,8 procent zegt niet op de hoogte te zijn van het bestaan ervan en 68,7 procent heeft er geen in de boekenkast staan. Wel is er veel belangstelling voor buitenlandse vertalingen van de bijbel; vier van iedere vijf ondervraagden heeft één of meer van die vertalingen in zijn of haar bezit. De helft van de predikanten gebruikt nog steeds de Statenvertaling persoonlijk en veertig procent ook in het gemeentewerk. De Vertaling-1951 wordt verreweg het meeste gebruikt: 95 procent persoonlijk en 93,5 procent in het gemeentewerk. Opvallend is dat 62 procent van hen deze vertaling min of meer verouderd vindt. Wat verder opvalt is de hoge score van de Groot Nieuws Bijbel die in 1983 verscheen: 69,7 procent van alle ondervraagden gebruikt die vertaling persoonlijk en 60,5 procent ook in het gemeentewerk. Ook de rooms-katholieke Willibrord-vertaling geniet onder predikanten een tamelijk grote bekendheid: 62,8 procent gebruikt hem persoonlijk en 42,3 procent ook in het gemeentewerk.

Andere bijbeluitgaven

Het Nederlands Bijbelgenootschap geeft naast volledige vertalingen van de bijbel ook andere bijbeluitgaven uit, bijvoorbeeld voor specifieke doelgroepen. Die blijken veel minder bekend te zijn bij predikanten.

Zo weet de helft van de ondervraagden niet van het bestaan van de serie 'Wat de bijbel ons vertelt'. Bijna een vijfde van de ondervraagden kent de grote letter-bijbel voor slechtzienden niet en meer dan de helft van hen blijkt nooit gehoord te hebben dat er ook bijbeluitgaven zijn op geluidscassettes.

Ook was een derde van de ondervraagden niet op de hoogte van de wetenschappelijke uitgaven van de Wereldbond van Bijbelgenootschappen, zoals uitgaven van de grondtekst en handboeken voor vertalers.

Beeld van het NBG

Hoe zien predikanten het NBG? De overgrote meerderheid vindt dat het NBG dienstverlenend bezig is voor de kerken. Tegelijkertijd vindt 17,1 procent dat de kerken de functie en taken van het bijbelgenootschap onderwaarden en 36,8 procent is het met die stelling gedeeltelijk eens.

Het merendeel van de predikanten meent bovendien dat de kerken dit werk niet moeten overnemen en maar 4 procent zou dat nu juist wel willen.

Eenzelfde grote meerderheid vindt dat het bijbelgenootschap een aanvullende functie heeft op het gebied van de kerkelijke taken.

Uit de cijfers blijkt verder dat predikanten het NBG niet als een commerciële instelling zien en dat ze grote waarde hechten aan de functie die het bijbelgenootschap ook voor buitenkerkelijken kan vervullen.

De ondervraagden zijn overwegend van mening dat het NBG rekening houdt met alle kerkelijke stromingen en terdege luistert naar kritiek.

In de ogen van de predikanten mag het NBG dus zijn werk voortzetten. Wel leeft bij een meerderheid van de ondervraagden de wens dat het nauwer gaat samenwerken met zending en evangelisatie.

Met Andere Woorden

Bij deze gelegenheid is tevens gevraagd naar de ervaringen met het blad 'Met Andere Woorden'. Twee derde van de ondervraagden zegt het blad regelmatig te ontvangen. De helft van hen leest het regelmatig en 42 procent een enkele keer.

De waardering voor de inhoud is vrij positief. De bespreking van vertaalproblemen en de informatie over bijbelvertaalwerk worden het meest gewaardeerd.